

І.В. Мосійчук к.е.н.

Житомирський державний університет ім. І.Франка

mosiychuk_i@ukr.net

І.О. Пойта к.е.н.

Житомирський державний університет ім. І.Франка

irynapoyta@gmail.com

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВИХ КОМПЕТЕНЦІЙ МОЛОДІ В УМОВАХ ЕКОНОМІЧНОЇ СОЦІАЛІЗАЦІЇ

***Анотація.** У статті досліджено формування фінансових компетенцій молоді, розкрито основні проблеми відсутності фінансово-економічних знань та наслідки їх не вирішення. Обґрунтовано стратегічні напрями підвищення рівня фінансової грамотності населення*

***Ключові слова:** фінансова грамотність, фінансова поведінка, фінансова освіта, компетенції, економічна соціалізація*

***Аннотация.** В статье исследовано формирование финансовых компетенций молодежи, раскрыты основные проблемы отсутствия финансово-экономических знаний и последствия их не решения. Обоснованы стратегические направления повышения уровня финансовой грамотности населения*

***Ключевые слова:** финансовая грамотность, финансовое поведение, финансовое образование, компетенции, экономическая социализация*

***Abstract.** The article investigates the formation of financial competences of youth, reveals the main problems of lack of financial and economic knowledge and the consequences of their failure. The strategic directions of raising the level of financial literacy of the population are substantiated*

***Keywords:** financial literacy, financial behavior, financial education, competences, economic socialization*

Постановка проблеми у загальному вигляді. Проблема відсутності фінансово-економічних знань у більшості населення нашої країни актуальна не лише для тих, хто пропонує різні види фінансових послуг, а й для пересічних

громадян, що не можуть користуватися тими можливостями, які пропонує ринок. Актуальність та доцільність дослідження зумовлюється:

- недосконалою законодавчою базою щодо захисту прав споживачів фінансових послуг;
- відсутністю ефективних механізмів захисту прав споживачів у поєднанні з низьким рівнем фінансової грамотності населення України;
- невмінням управляти своїми власними і сімейними фінансами та розпізнавати шахрайські схеми «швидкого збагачення» або інші фінансові піраміди;
- необхідністю впровадження прогресивного досвіду. В Європі діє більше 180 програм підвищення фінансової грамотності населення. Успішні програми реалізуються як і в США, Великобританії, Німеччині й Австрії, так і серед країн, де формування ринкових відносин відбулося не так давно, – у Болгарії, Словенії та Польщі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Фінансова система сьогодні є предметом дискусій і обговорень багатьох науковців. Значний внесок у дослідження теоретичних і практичних аспектів підвищення рівня фінансової грамотності в Україні досліджували такі науковці як: Д. Антонюк, С. Юрій, А. Шпак, С. Булавенко, Н. Примаченко, Б. Приходько, О. Блискавка, Р. Бонд, А. Зеленцова, О. Куценко, Н. Лозицька, Л. Птащенко, А. Шабардіна також досліджують стан фінансової грамотності в Україні й визначають необхідність її підвищення.

Фінансова грамотність стала об'єктом активних наукових досліджень зарубіжних учених А. Лусарді, Т. Люсея, О. Мітчелла, які приділяють увагу формуванню фінансової грамотності у розвинених країнах; в працях М. Кузнецова, М. Овчинникова, Л. Стаховича, А. Столярової, Г. Шахназаряна висвітлюється взаємозв'язок між рівнем фінансової грамотності й активністю інвестиційної діяльності, визначається необхідність формування навичок фінансового планування та розглядаються шляхи підвищення фінансової грамотності населення.

Метою статті є дослідження особливостей формування фінансових компетенцій молоді в умовах економічної соціалізації.

Виклад основного матеріалу з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Фінансова освіта і фінансова грамотність відіграють важливу роль в економічному зростанні країни й підвищенні рівня доходів населення. Адже суспільство досягає найбільших економічних успіхів, коли громадяни країни мають розвинуті навички прийняття відповідальних і свідомих рішень у фінансовій сфері. Фінансова грамотність сприяє подоланню бідності, зниженню економічних ризиків суб'єктів підприємництва та фізичних осіб [3].

Завдання підвищення рівня фінансової грамотності в Україні – це сфера відповідальності держави, бізнесу і сім'ї. Для того, щоб досягти належного рівня фінансових компетенцій, люди мають, передусім, здолати пасивне ставлення до створення власного добробуту. Крім того, необхідно активізувати реалізацію заходів на загальнодержавному рівні. Адже в Україні, на жаль, такі заходи лише задекларовані у Стратегії державної політики у сфері реформування системи захисту прав споживачів на ринках фінансових послуг та сприяння підвищенню рівня фінансової грамотності населення України, яка вже другий рік перебуває на стадії проекту.

Саме впровадження шкільної фінансової освіти дозволяє формувати фінансові компетенції, необхідні у повсякденному економічному житті при виконанні будь-яких економічних ролей. Адже відсутність компетенцій в сфері особистих фінансів призводить до того, що чисельність неграмотних споживачів та інвесторів, а також ненадійних кредиторів поповнюється представниками молодого покоління [2].

Формальний шлях здійснюється через систему економічної освіти, в якій особливими методами закладаються основи знань про будову економіки і принципах ведення господарства різноманітними суб'єктами, формується особливий економічний спосіб мислення, освоюються моделі економічної поведінки, тобто весь арсенал засобів, які можуть стати гідною базою для

вироблення власних норм поведінки і взаємодії з іншими людьми. Це цілеспрямований шлях, який здійснюється “під контролем фахівців: педагогів, вчених”. Хоча він, на жаль, часто не враховує індивідуальних “стартових умов”, інтересів і мотивів того, хто навчається, сьогодні він є одним із найефективніших.

Економічна соціалізація, яка визначається в широкому сенсі як соціально-психологічний процес входження індивіда в економічну систему, є надзвичайно важливою як для окремої особистості, так і для суспільства в цілому. Викривлення у цьому процесі створюють проблеми не тільки для самої людини, а й в цілому впливають на стан економічної системи суспільства [2]. Економічну соціалізацію визначають як процес перетворення людини у повноправного члена економічної спільноти, у ході якого відбувається освоєння індивідом соціального простору, обмеженого господарською діяльністю, формування уявлень про економічні процеси та явища, їх втілення в конкретних формах соціально-економічної діяльності особистості, а також формування її економічної поведінки [2].

При цьому нестача економічних знань, так само як і сформованих норм поведінки, робить проблему фінансового виховання молодого покоління дуже актуальною. Наслідками невирішеності цієї проблеми для молодшої людини є:

невміння ставити, а потім досягати цілей своєї діяльності;

нерозуміння (або обмежене, спотворене розуміння) економічної дійсності, відсутність інтересу до економічних подій і явищ;

ігнорування економічних законів;

несформованість особистих економічних (фінансових) інтересів;

нерозуміння істинних потреб людини для успішного життя і підміна їх уявними потребами;

відсутність звички діяти відповідно до моральних та етичних нормам і цінностей, їх заміна на спотворені зразки “успіху”, культивовані ЗМІ;

пасивність в складних економічних ситуаціях;

відсутність самостійного мислення, невіра у власні сили, слабкі

креативні навички;

нерозуміння ролі економічної свободи як основи самореалізації людини в професійній діяльності і повсякденному житті [5].

Окремим напрямом діяльності є підвищення фінансової грамотності категорії громадян з низьким доходом або без вищої освіти. Акцент для вказаної цільової групи зроблений на щоденному управлінні особистим бюджетом і фінансовому плануванні (наприклад, Stay positive в Нідерландах і MoneyHelp у Великобританії). У міжнародній практиці існують програми, орієнтовані на різні категорії населення та цільові аудиторії. Значна частина з них орієнтована на систему шкільної та вищої освіти, інші – на економічно активне населення, початківців підприємців і представників малого бізнесу [3].

Також, на наш погляд, у рамках обґрунтованих нами стратегічних напрямів підвищення рівня фінансових компетенцій молоді мають бути реалізовані такі заходи:

- публічні інформаційно-консультативні заходи для різних категорій слухачів (майстер-класи, конференції, семінари, лекції, круглі столи тощо);
- видання та розповсюдження інформаційно-просвітницьких матеріалів (брошури, книги, довідники тощо);
- створення спеціалізованого освітньо-пізнавального веб-сайту з фінансових питань для населення, який міститиме матеріали освітнього характеру (ігри для дітей, курси для школярів, студентів, просвітницькі програми для дорослого населення тощо);
- проведення спеціалізованих заходів із фінансової грамотності;
- проведення кампанії соціальної реклами (просвітницька ініціатива) на телебаченні “Фінансова грамотність – переваги для кожного”;
- розроблення навчальних програм; – створення постійно діючих і пересувних експозицій, наприклад, Національного банку України з історії грошей у регіональних музеях;
- видання та розповсюдження щомісячного інформаційно-пізнавального журналу для споживачів фінансових послуг;

– створення регіональних інформаційно-консультаційних центрів (пунктів) [4].

Фінансова поведінка – це поведінка щодо прийняття фінансових рішень, тобто це вибір того чи іншого варіанту розв’язання фінансової проблеми. Здійснюючи вибір, учень виступає в певній економічній (соціальній) ролі, тобто демонструє здатність реалізувати отримані економічні (фінансові) знання та виявляти економічне мислення, тобто фінансову компетенцію. Фінансова освіта допомагає молоді зрозуміти ключові фінансові поняття та використовувати їх для прийняття рішень у фінансових питаннях, для вибору відповідних фінансових інструментів, планування бюджету, нагромадження коштів на майбутні цілі тощо [2].

Основною метою фінансової грамотності є зміна поведінки людини через надання їй інформації та вироблення практичних навичок стосовно використання фінансових продуктів, про фінансові ризики та шляхи їх мінімізації. Отже, фінансова грамотність – це поєднання розуміння фінансових продуктів і понять споживачами (інвесторами) з їхньою здатністю впевнено оцінювати фінансові ризики і можливості, здійснювати свідомий вибір, знаходити джерела, до яких можна звернутися по допомогу, і вживати інші ефективні заходи з метою покращення свого фінансового добробуту.

Фінансова грамотність та обізнаність споживачів у власних правах є передумовою для створення ефективних і прозорих ринків капіталу та економіки в цілому. Навчання фінансової грамотності та адекватне нормативне забезпечення захисту прав споживачів є ключовими елементами посилення спроможностей споживачів фінансових послуг [5].

Висновки. Сьогодні в Україні рівень фінансової грамотності молоді ще залишається низьким, про що свідчить відсутність у більшості громадян елементарних знань щодо фінансово-економічних понять. Це вказує на актуальність розроблення окремого стратегічного документа щодо підвищення рівня фінансової грамотності населення України, реалізація якого сприятиме формуванню необхідних знань і навичок раціональної та зваженої поведінки

споживачів фінансових послуг.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Антонюк Д.С. Підходи до формування економічної компетентності особистості у науковій літературі. / Д.С. Антонюк // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. – 2017. - № 1 (85). - С. 32-37. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://eprints.zu.edu.ua/24893/1/8.pdf>
2. Філончук З.В. Проблеми впровадження фінансової грамотності в сучасній школі / З.В. Філончук // Таврійський вісник освіти. – 2015. – № 2 (2). – С. 112-117.
3. Птащенко Л.О. Підвищення рівня фінансової грамотності населення: міжнародний досвід / Л.О. Птащенко, А.М. Шабардіна // Економіка і регіон. - 2014. - № 1. - С. 8-14. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/econrig_2014_1_4.
4. Приходько Б. Стратегічні напрями підвищення рівня фінансової грамотності населення України / Б. Приходько // Вісник Національного банку України. – Київ, 2014. – № 2 (216). – С. 11-16.
5. Шпак А. Теоретичні аспекти фінансового виховання, як основи формування соціально та економічно активної особистості / А. Шпак, С. Булавенко, Н. Примаченко // Молодь і ринок. – 2016. – №9 (140). – С. 6–11.